

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 27 maj 2015

Mål nr

Ö 2861-14

KLAGANDE

BJ

Ombud och offentlig försvarare: Advokat LO

MOTPARTER

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. Sekretess A

Sekretess

3. Sekretess B

Sekretess

Ombud och målsägandebiträde för 2 och 3: Advokat UBK

Dok.Id 105786

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

SAKEN

Återupptagande av mål om sexuellt övergrepp mot barn m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2014-05-06 i mål B 9652-13

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut förordnar Högsta domstolen att målet åter ska tas upp i hovrätten.

LO ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av BJ i Högsta domstolen med 7 226 kr. Av beloppet avser 5 781 kr arbete och 1 445 kr mervärdesskatt.

Det ankommer på hovrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om skyldighet för BJ att till staten återbetala kostnaden för försvarare i Högsta domstolen.

SKÄL*Bakgrund och frågan i Högsta domstolen*

1. BJ dömdes av tingsrätten för sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt övergrepp mot barn och sexuellt ofredande till fängelse i sex månader. Han ålades även att utge skadestånd till de båda målsägandena. BJ överklagade domen. I den kallelse till huvudförhandling i hovrätten som delgavs BJ angavs att hans överklagande skulle komma att förfalla om han inte inställde sig

personligen eller genom ombud till förhandlingen och hovrätten ansåg att målet då inte kunde avgöras. I kallelsen angavs vidare att förhandlingen skulle pågå under tre dagar.

2. Av handlingarna i målet framgår bl.a. att åklagaren åberopade omförhör med den ena av målsägandena samt att försvararen uppgav att tilläggsförhör med BJ kunde komma att påkallas beroende på vad som skulle framkomma vid omförhöret. Enligt huvudförhandlingsplanen skulle omförhöret hållas under den andra förhandlingsdagen.

3. BJ närvarade personligen under den första förhandlingsdagen. Av hovrättens anteckningar avseende denna dag framgår bl.a. att utredning om BJs personliga förhållanden lades fram samt att parterna fick besked om att förhandlingen endast skulle pågå under två dagar.

4. När den andra förhandlingsdagen inleddes kl. 9.30 inställde sig BJ endast genom sin offentlige försvarare som också var hans ombud. Försvararen upplyste rätten om att han hade kontaktats av BJ tidigare på morgonen och att BJ då förklarat att han inte hade vaknat av mobiltelefonens väckningsfunktion. Enligt vad BJ uppgett beräknade han att han kunde inställa sig kl. 11.00. Av hovrättens dagboksanteckningar i målet framgår att BJ på morgonen även kontaktade hovrätten och meddelade att han hade försovit sig och att han inte skulle hinna i tid till förhandlingen.

5. Åklagaren och målsägandebiträdet ansåg att överklagandet skulle förfalla eftersom det var oklart när BJ skulle komma. I andra hand borde förhandlingen enligt deras mening fortsätta som planerat. Försvararen motsatte sig att överklagandet skulle förfalla. Han ansåg att BJ skulle närvara under omförhöret med målsäganden. Som en inställning i andra hand angav försvararen att förhandlingen kunde fortsätta i BJs frånvaro.

6. Hovrätten förklarade BJs överklagande förfallet. I skälen för beslutet angavs att BJ inte hade kommit till huvudförhandlingen samt att det inte var sannolikt att han hade laga förfall för att inte komma. En nämndeman var av skiljaktig mening och ansåg att det inte förelåg hinder mot att fortsätta förhandlingen i BJs frånvaro.

7. BJ ansökte om att målet åter skulle tas upp. Hovrätten avslog begäran om återupptagande och angav att BJ inte hade gjort sannolikt att han hade laga förfall för sin frånvaro vid huvudförhandlingen som han inte hade kunnat anmäla i tid.

8. Frågan i Högsta domstolen är om det har funnits förutsättningar för hovrätten att förklara BJs överklagande förfallet.

Den rättsliga regleringen

9. Enligt 21 kap. 2 § rättegångsbalken gäller som huvudregel att en tilltalad är skyldig att infinna sig personligen vid huvudförhandling i tingsrätt och hovrätt. I 51 kap. 16 § finns bestämmelser om kallelser till huvudförhandling i brottmål i hovrätt. Där anges att en enskild klagande ska kallas att inställa sig vid påföljd att överklagandet annars förfaller. Om han eller hon ska infinna sig personligen ska hovrätten i kallelsen upplysa om bestämmelsen i 51 kap. 21 § första stycket andra meningen (se p. 10). Om huvudförhandlingen beräknas pågå i flera dagar bör det av kallelsen klart framgå att en enda dags frånvaro betraktas som frånvaro från hela huvudförhandlingen (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, Zeteo, kommentaren till 51 kap. 16 §).

10. Enligt 51 kap. 21 § första stycket andra meningen rättegångsbalken gäller att ett överklagande förfaller om en enskild klagande, som förelagts att infinna sig personligen, inställer sig endast genom ombud och hovrätten anser

sig ändå inte kunna avgöra målet. I fjärde stycket andra meningen anges att hovrätten får avgöra målet om en enskild klagande som förelagts att infinna sig personligen inställt sig endast genom ombud.

11. I förarbetena till bestämmelsen uttalas att hovrätten i första hand ska undersöka om det är möjligt att avgöra målet i sak på det tillgängliga materialet och först därefter utnyttja möjligheten att förklara överklagandet förfallet. Vidare framhålls att det finns anledning att skilja på det fallet att ingen inställer sig på klagandens sida och det fallet att ett ombud är närvarande. I den förra situationen vet domstolen oftast i praktiken ingenting om klagandens inställning, t.ex. om han eller hon över huvud taget vidhåller sina yrkanden i målet. I den senare situationen kan däremot försvararen ibland lämna alla uppgifter som behövs för att hovrätten ska få ett tillräckligt underlag för ett materiellt avgörande (se beträffande denna fråga NJA 1999 s. 362). Det är då, framhålls det vidare, från flera synpunkter bättre om ett sådant avgörande kommer till stånd eftersom bl.a. risken för en ny hovrättsprocess efter en ansökan om återupptagande då elimineras. (Se prop. 1983/84:78 s. 54 och 82.)

12. Om överklagandet har förfallit kan hovrätten, enligt 51 kap. 22 § rättegångsbalken, efter ansökan av klaganden återuppta målet. Detta förutsätter att klaganden hade laga förfall för sin utevaro eller underlåtenhet att infinna sig personligen som han eller hon inte kunde anmäla i tid.

Högsta domstolens bedömning

13. BJ har uppgett att mobiltelefonens väckningsfunktion inte hade fungerat och att han därför inte kunde inställa sig i tid till förhandlingen. Som hovrätten funnit har BJ inte genom dessa uppgifter gjort sannolikt att han haft laga förfall för sin frånvaro som han inte kunde anmäla i tid.

14. BJ var således frånvarande när den andra förhandlingsdagen inleddes. Hovrätten hade därmed att i första hand ta ställning till om det gick att avgöra målet i sak på det tillgängliga materialet och, om så inte bedömdes vara fallet, därefter förklara överklagandet förfallet. Det går inte att av det överklagade beslutet utläsa om hovrätten prövade möjligheten att avgöra målet i BJs frånvaro. Av det förhållandet att en nämndeman var av skiljaktig mening i denna fråga och att detta redovisades i anteckningarna från förhandlingen får dock den slutsatsen dras att hovrättens beslut innefattade en sådan prövning.

15. Av utredningen i målet framgår att BJ var närvarande under den första förhandlingsdagen och att han, när han insett att han inte skulle hinna i tid till den andra förhandlingsdagen, kontaktade hovrätten på morgonen den dagen och meddelade att han skulle bli försenad. Vidare framgår att han på morgonen också kontaktade försvararen, vilket denne underrättade rätten om. Det rådde således inte någon tvekan om att BJ stod fast vid sitt överklagande och att han var angelägen om att få en prövning av målet i hovrätten.

16. Av anteckningarna från huvudförhandlingen framgår att BJs personliga förhållanden behandlades under den första förhandlingsdagen. Det får antas att de frågor som var av betydelse för påföljdsfrågan då berördes. Vidare framgår att en stor del av den muntliga bevisningen lades fram under den första förhandlingsdagen genom uppläsning ur tingsrättens dom. När den andra förhandlingsdagen skulle påbörjas återstod huvudsakligen omförhör med en av målsägandena, eventuellt tilläggsförhör med BJ samt slutanförenden. Försvararens inställning kan inte uppfattats på annat sätt än att han, om förhandlingen fortsatte, skulle avstå från att begära tilläggsförhör med BJ.

17. Med hänsyn till att en betydande del av målet hade behandlats under den första förhandlingsdagen och endast en mindre del återstod får hovrätten, som kände till att BJ stod fast vid sitt överklagande, anses ha haft ett tillräckligt underlag för att avgöra målet i sak utan att BJ var personligen närvarande. Vid

sin prövning hade hovrätten att beakta att ett beslut att i den aktuella situationen förklara överklagandet förfallet framstod som en omotiverat sträng sanktion för BJs frånvaro (jfr Europadomstolens dom Kari-Pekka Pietiläinen v. Finland, no 13566/06, § 34, den 22 september 2009).

18. Det anförda innebär att det har saknats förutsättningar för hovrätten att förklara överklagandet förfallet. BJs yrkande om att målet åter ska tas upp i hovrätten ska därmed bifallas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius, Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff, Dag Mattsson och Anders Eka (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Hanna Borén